

39.
тп-45

TESHABAYEVA ZAMIRA SOBIROVNA

BO'LAJAK TARBIIYACHI- PEDAGOGLAR KASBIY MOTIVATSIYASINI SHAKLLANTIRISH TEKNOLOGIYALARI

3rd.
77-45.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TALIM VAZIRLIGI

TOSHKENT VILOYATI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

TESHABAYEVA ZAMIRA SOBIROVNA

BO'LAJAK TARBIYACHI-PEDAGOGICLAR
KASBIY MOTIVATSIYASINI SHAKLLANTIRISH
TEKNOLOGIYALARI

Monografiya

- 13784/98 -

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIV VA O'RTA
MAXSUS TALIM VAZIRLIGI CHIRCHIQ DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI
2-FILIALI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIV VA O'RTA
MAXSUS TALIM VAZIRLIGI CHIRCHIQ DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI

«MALIK PRINT CO»
TOSHKENT – 2021

UO'K
K BK

Mas'ul muharrir:

p.f.n., dotsent. **T.L.Xurvaliyeva**

Tagrirlar:

p.f.n. dotsent. **X.R.Sanaqulov**

p.f.d. **D.B.Mahmudova**

Mazkur monografiyada pedagogik oliy ta'lim maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarining kasbiy motivatsiyasini shakllantirish bo'lajak tarbiyachi-pedagoglarni innovatsion jarayonlarni anglash, ularga nisbatan kasbiy pozitsiyani shakllantirish, kasbiy kompetensiyalarni qaror toptirishning nazariy asoslari, kasbiy motivatsiyani shakllantirishga oid xorijiy tajribalar hamda bo'lajak tarbiyachilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning amaldagi holati tizimli tahlil etilgan.

Bo'lajak tarbiyachilarda kasbiy motivatsiyani shakllantirishning didaktik tizimi mazmuni va mohiyati mavzu doirasida aniqlashtirilgan. Bo'lajak tarbiyachilarda kasbiy motivatsiyani shakllantirish modeli yaratilgan hamda tamoyil va texnologiyalari aniqlashtirilgan.

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti ilmiy Kengashining 2021 yil 30 noyabrda 6-sonli qarori bilan nashr etildi

ISBN

SO'Z BOSHI

Jahonda ta'limning globallashuvi (globalization of education) natijasida yagona ta'lim makonini yaratish, uning tarkibiy tizimlari orasidagi tafovutni kamaytirish an'anasini kuzatilmogda. Rivojlangan mamlakatlar oliy ta'lim tizimida pedagoglarni tayyorlash mazmunini kasbiy kompetentlik va motivatsion omillar vositasida takomillashtirish hamda jamiyatning o'zgaruvchan talablaridan kelib chiqadigan ijtimoiy buyurtmani to'laqonli bajarish, xususan, oliy ta'lim sohasidagi muhim vazifalarni zamon talabi darajasida hal etish, aqlan yetuk, sohadagi innovatsion jarayonlarni zudlik bilan o'zlashtirishga qodir mutaxassislarni tayyorlashga ustuvorlik berilgan. Shuningdek oliy pedagogik ta'lim va ilmiy tadqiqot markazlarida bo'lajak tarbiyachi-pedagoglarni kasbiy motivatsiyasini shakllantirish, innovatsion jarayonlarni anglash, ularga nisbatan kasbiy pozitsiyani shakllantirish, kasbiy kompetensiyalarni qaror toptirish bo'yicha keng ko'lamdagi ilmiy izlanishlar olib borish muhim ahamiyat kasb etadi.

Dunyoning bir qancha ilmiy tadqiqot institutlari, oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak mutaxassislarida kasbiy motivatsiyani shakllantirishning ijtimoiy-psixologik omillarni o'rganish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmogda. Mazkur ilmiy tadqiqotlar bo'lajak mutaxassislar kasbiy motivatsiyasini shakllantirishning eng samarali shakli, bevosita, o'quv jarayonining mazmuni ekanligini ko'rsatmogda. Maktabgacha ta'lim tizimi ta'limning boshqa bosqichlaridan ob'ektga nisbatan o'ziga xos pedagogik va psixologik yondashuvni talab qilishi bilan farqlanadi. Ilmiy tadqiqot natijalari pedagogik oliy ta'lim muassasalarida maktabgacha ta'lim yo'nalishlarida o'quv jara-

yonini bo'lajak tarbiyachi-pedagoglar kasbiy motivatsiyasini shakllantirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim strategiyasi talablari asosida amalga oshirishni taqozo etadi.

Respublikamizda oliy pedagogik ta'lim mazmunini yanada takomillashtirish, zamonaviy ehtiyojlarga mos yuqori malakali tarbiyachilarni tayyorlash, erishilgan ilmiy natijalarni maktabgacha ta'lim amaliyotiga tadbiq etishning samarali mexanizmlarini yaratish kabi vazifalar ta'lim tizimi sohasidagi ustuvor yo'nalishlar sifatida belgilandi. Bo'lajak tarbiyachi-pedagoglar kasbiy motivatsiyasini shakllantirishda mavjud me'yoriy xujjatlar, o'quv reja va dasturlar mazmuniga maktabgacha ta'lim yo'nalishiga oid bilim va mahoratni rivojlantirishga undaydigan tashkiliy o'zgarishlar kiritish muhim ahamiyat kasb etayotganligini ta'kidlash joiz. Davlat va jamiyatning maktabgacha ta'limga bo'lgan ehtiyojidan kelib chiqib oliy ta'lim mazmunini ta'lim xizmatlari bozorining shakllanishiga mos holda takomillashtirishga muhim ahamiyat qaratilmoqda. Bu borada "Oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"da "ta'lim mazmunini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, mehnat bozorida o'z o'mini topa oladigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash tizimini yo'lga qo'yish"¹ vazifasi ko'rsatilgan. Demak, oliy ta'lim mazmunini optimallashtirish hamda bo'lajak tarbiyachi-pedagoglar kasbiy motivatsiyasini shakllantirishga e'tiborni qaratish muhim.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-son "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida", 2019

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги "Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизimini 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида"ги ПФ-5847-сон Фармони.// Конун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 09.10.2019 й., 06/19/5847/3887-сон

yil 8 oktabrdagi PF-5847-son "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" farmonlari, 2016 yil 29 dekabrda PQ-2707-son "2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlari va mazkur sohaga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda ushbu dissertatsiya tadqiqoti muayyan darajada xizmat qiladi.

I-BO'LIM

BO'LAJAK TARBIVACHI-PEDAGOGIAR KASBIY MOTIVATSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

1.1-§. Kasbiy motivatsiyani shakllantirish pedagogik muammo sifatida

O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonunining 39-moddasida "Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining pedagog xodimlari: bolalarga professional darajada ta'lim va tarbiya berishi; pedagogik etkaga rioya etishi, bolaning shaxsi va qadriyatini himoya qilishi; o'z kasbiy ko'nikmalarini va pedagogik mahoratini takomillashtirishi shart" ekanligi belgilab qo'yilgan [1]. Dardhaqiqat, uzluksiz ta'lim tizimida maktabgacha ta'lim bosqichida ob'ekt o'ziga xos talab va ehtiyojlari bilan ajralib turadi. Mam-lakatimizda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 30 sentabrdagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim vazirligini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-3305-son qaroridan keyin ta'lim tizimining quyi bo'linigacha e'tibor kuchaydi. So-haning moddiy texnika bazasi, o'quv-metodik ta'minotini zamonaviy talablarga moslashtirish bo'yicha muntazam ish olib borilmoqda. Biroq tizim uchun malakali va innovatsion jarayonlarni zudlik bilan o'zlashtirishga qodir mutaxassis kadrlar tayyorlash masalasi hamon dolzarb bo'lib turibdi. Mu-taxassislarni tayyorlashda kasbga bo'lgan qiziqishni oshirish, xususan, raqobatbardosh kadr sifatida faoliyat yuritishlari uchun bo'lajak tarbiyachi-pedagoglar kasbiy motivatsiyasini shakllantirish lozim.

Respublikamizdagi barcha pedagogika oliy ta'lim muassa-salarida maktabgacha ta'lim tizimi uchun pedagog kadrlar tayyorlanadi. Talabalarining nazariy va amaliy bilim olishlari

uchun zarur imkoniyatlar yaratilmoqda. Amaldagi o'quv-me'yoriy hujjatlari, o'quv reja, fan dasturlarida bo'lajak tarbiyachi-pedagoglarni kelgusi faoliyatga tayyorlashda kasbiy motivatsiyani shakllantirish nuqtai nazaridan muayyan o'zgartirishlar qilishni taqozo qiladi. Ma'lumki, kasbiy moti-vatsiyani shakllantirishda motiv asosiy omillardan biri hisoblanadi. Motiv odamni muayyan xatti-harakatlarga undaydigan, unga rag'bat beradigan kuchdir. "Motivatsiya" so'zi lotincha "movere" so'zidan olingan bo'lib, "harakatlanish", "unda-moq" ma'nosini anglatadi. Motivatsiya insonning psixologik xarakteri, xulq-atvori, faolligi va muayyan maqsadga yo'nal-ganligini anglatadi. Motivatsiya psixologik tushuncha sifati-da murakkab hodisadir: u insonning hayot yo'lini belgilashda muhim omildir.

Odamni faoliyatga undovchi asosiy sabab uning ehtiyojlari ekan, aynan mana shu ehtiyoj insonni ma'lum bir faoliyatga qiziqishiga turtki beradi. O'quv faoliyati mahsuli turli motivlar asosida yuzaga kelishini inobatga olsak, motivatsiya insonni kasb va hunar egallashda muhim omillardan biri ekanligi oydinlashadi. Motivatsiya insonning ruhiyati bilan uzviy bog'liq hodisadir. Shaxsning dinamik o'sishi nafaqat motivatsiyada namoyon bo'ladi, balki bu jarayonda ta'lim oluvchilarda o'quv-tarbiyaviy jarayonga bo'lgan qiziqish ham muhim ahamiyatga ega.

Sharqning buyuk mutafakkirlari tomonidan inson hayoti va kamolotida kasb-hunarning ahamiyati borasida muhim mulohazalar bayon qilingan. Jumladan, Al-Xorazmiy, Al-Fo-robij, Al-Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Mirzo Ulug'bek, Alish-er Navoiy, Zahiriddin Muhammad Boburlarning pedagogik qarashlarida ta'lim berish usullari va kasb-hunar egallashning ijtimoiy ahamiyati, fiziologik, psixologik xususiyatlari va ta-lablari borasida asosli fikrlar ilgari surilgan.

Al-Xorazmiy "Bilim berishda ko'rgazmali vositalar, savol-javob, malaka va ko'nikmalarni shakllantirish, bilimlarni sinash